Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Svjedokinje Istine

Susan Rose

Dokumentarni film "Štrik za veš: Bosna i Hercegovina" donosi razgovore sa ženama iz Mostara koje su uzele učešće u međunarodnom projektu "Štrik za veš". Dotični projekat pokrenut je početkom 1990. na Cape Cod-u, država Massachusetts, u okviru građanske inicijative koja je tada pozivala žene – žrtve nasilja da kreirajući motive na majicama javno ukažu na zlostavljanja kojima su bile izložene te da tako izraze svoja postraumatska iskustva. U duhu izvorne misije projekta, "Štrik za veš: Bosna i Hercegovina" donosi razgovore sa ženama iz BiH, žrtvama organiziranog nasilja u nedavnim ratnim događanjima. Deset intervjuisanih učesnica projekta koje su u svojstvu zaštićenih svjedokinja svjedočile protiv ratnog zločinca Mlađe Radića, koji je u međuvremenu osuđen na kaznu zatvora, progovorilo je otvoreno, nakon petnaest godina, o nasilju i stradanjima kojima su bile izložene u koncentracionom logoru Vojno.

Slušanje i svjedočenje

Postraumatski oporavak, u krajnjoj liniji, nije tek individualni čin, već također predstavlja kolektivni proces koji zahtjeva dijalog. Iziskuje kako odvažnost da se sasluša trauma drugog, tako i hrabrost da se drugome povjeri vlastita trauma. Iako je svjedočenje o traumama proces koji zahtjeva slušaoca, mnogi nisu sposobni ili voljni da se suoče s takvom vrstom svjedočanstava. Zbog toga javne ispovjesti žrtava često nailaze na neku vrstu prešutnog otpora u društvu. Otpor prema suočavanju sa nemilom istinom nastaje zbog razotkrivanja zločina i nasilja u vlastitoj sredini, što predstavlja izvor neugodnosti ne samo za one koji iza tih zločina stoje, već i za tzv. nijemu većinu, tj. sve one koji dotična zlodjela prešutno tolerišu. Takvima je „lakše" prešutno tolerisati počinioca zločina nego se postaviti kao svjedok na stranu žrtve, kako je to u svojoj znamenitoj knjizi "Trauma i oporavak" napisala Judith Herman, psihijatrica sa Harvarda:

> Sve što zločinac traži je da posmatrač ostane pasivan. On naime računa sa univerzalnom ljudskom težnjom da se oči, uši i usta pred zlom drže zatvoreni. Žrtva, nasuprot tome, zahtjeva od svjedoka da s njom podijeli teret bola. Žrtva traži akciju, angažman i pamćenje.

Hermanova dalje nastavlja:

> Nasilje se može nanositi, ponavljati, može mu se odupirati – može biti potisnuto, ali nikada ne može biti zaboravljeno. Uobičajna ljudska reakcija na zvjerstvo je njegovo potiskivanje iz svjesti. Neka zlodjela predstavljaju do te mjere stravična prekoračenja društvenih normi da bi uopšte mogla biti izgovorena: postaju neizreciva u pravom smislu riječi. Zvjerstva se, međutim, ne mogu zakopati. Nagon da zvjerstva pred samima sobom osporavamo jednako je moćan kao i svijest da njihovo potiskivanje nije djelotvorno. Pamćenje i kazivanje istine o svirepim događajima je preduslov za obnavljanje društvenog poretka kao i za oporavak pojedinačnih žrtava.

U prikazu koji je izišao u *New York Times*-u ova knjiga označena je kao „jedno od najznačajnijih psihijatrijskih djela objavljenih nakon Freuda". Spoznaje profesorice Herman proizilaze iz njene kliničke prakse sa ratnim veteranima i žrtvama seksualnog nasilja, tokom koje je otkrila da obje grupe imaju slične simptome *posttraumatskog stresa* koji nastaju kao posljedica potisnute traume. Među njih spadaju uznemirenost, iznenadni „upadi" sjećanja, ponovljeno preživljavanje traumatskog događaja, distanciranje i zatvaranje u sebe. Djelo Judith Herman možemo uzeti kao ključ za analizu i razumijevanje kazivanja učesnica u projektu "Štrik za veš: Bosna i Hercegovina".

Za javno iznošenje istine treba hrabrosti, postoji u njemu uvijek određeni rizik, ali i nada. Učesnice projekta "Štrik za veš: Bosna i Hercegovina" podsjećaju nas da moramo razmisliti šta znači *ne izlagati se* opasnosti. Rizik postoji u svakom javnom iznošenju istine, ali taj je rizik vjerovatno i veći u njenom prešutkivanju. Šutnja može biti bijeg i spas, ali može takođe voditi u ropstvo. Šutnja guši ljudsku dušu, utiče na kvalitet odnosa sa drugima, utiče na fizičko i psihičko zdravlje. Šutnja takođe podstiče opštu nepravdu i pogoduje nasilničkim društvenim tendencijama tako što omogućava počiniocima zlodjela da ostanu nekažnjeni, čim žrtve ostaju sasvim nemoćne, nezaštićene i obespravljene u društvu. Odlukom da javno progovore, preživjele žrtve ne samo da stiču svoj vlastiti glas, žrtve pri tom zajednički stvaraju jedan novi društveni diskurs koji se suprostavlja pojedinačnom i kolektivnom poricanju nasilja i reprodukciji agresije. Preživjele žrtve često se susreću s otporom, javno iznošenje svojih svjedočanstava nije, naime, samo terapeutski nego prije svega politički čin, te kao takav predstavlja svojevrsni zahtjev individue za mogućnošću djelovanja. U djelu "Knjiga smjeha i zaborava" Milan Kundera kaže: "Čovjekova borba protiv nasilja je borba pamćenja protiv zaborava".

Za svjedokinje nasilja u ovom dokumentarnom filmu najvažnije je da govore o stvarnim iskustvima kroz koje su prošle, da ih više ne potiskuju u sjećanju i ne pokušavaju od njih pobjeći u zaborav. I dok još uvijek trpe od posljedica rata i trauma iz koncentracionog logora, izražavajući pritom jasnu riješenost da nikad ne zaborave "šta se dogodilo 1993", one takođe još uvijek posjeduju i određenu nadu – izraženu riječima jedne od svjedokinja:

> Bosna i Hercegovina je multietnička i multikulturna zemlja. Ja znam da se ovdje Hrvati osjećaju kao podstanari. Bosanski Srbi imaju slična osjećanja.

> Oni moraju znati da je Bosna kao jedan orkestar. Ne može se svirati samo na jednom instrumentu, mora se svirati zajedno na svim – i biti zajedno, kao u orkestru. Samo ujedinjena Bosna može preživjeti.

Prilozi:
Linkovi na YouTubeShorts: The Bosnia-Herzegovina Clothesline Project in Two Parts: Prvi Dio i Drugi Dio
Drugi dokumentarac prikazuje razgovor sa Mersidom Čamdžić, Bosankom koja živi u centralnoj Pensilvaniji. Pomažući nam u prevođenju ona je željela i da ispriča svoju priču.
Dvodjelni dokumentarac (ukupno trajanje 20 min) je napravljen u saradnji sa "Community Studies Center" (CSC) Dickinson College-a, a uradili su ga tamošnji studenti: *Manuel Saralegui, Ahannon Sullivan, Gabriela Uassouf* pod vodstvom *Susan Rose*, profesorice socilogije i direktorice CSC. *Shannon Sullivan* je vodila razgovore u Bosni. Za sve dodatne informacije pogledajte: Global Clothesline Bog Website.

Translated by Nada Kurt Stojkovic and editors.
© 2013 Nada Kurt Stojkovic

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.